

ŪDENS IZMANTOŠANAS IZMAKSU SEGŠANAS UN ŪDENS CENU POLITIKAS NOVĒRTĒJUMS

LIELUPES UPJU BASEINU APGABALA APSAIMNIEKOŠANAS PLĀNAM 2016.-2021.GADAM

Versija 1.0 sabiedriskai apspriešanai

Rīga, 2015

Saturs

1. Pieeja ūdens izmantošanas izmaksu segšanas novērtējuma sagatavošanai	5
1.1. Novērtējumā iekļaujamo ūdens izmantošanas veidu identificēšana.....	5
1.2. Novērtējumā neiekļautie ūdens izmantošanas veidi un to neiekļaušanas iemesli.....	9
1.3. Novērtējumā iekļaujamie ūdens izmantošanas izmaksu veidi.....	9
1.3.1. <i>Finansiālās izmaksas un to novērtēšana</i>	9
1.3.2. <i>Resursu izmaksas un to novērtēšana</i>	9
1.3.3. <i>Vides izmaksas un to novērtēšana</i>	10
1.4. Pieeja izmaksu segšanas novērtējuma izstrādei	13
2. Kopsavilkums izmaksu segšanas novērtējumam Lielupes UBA	14
2.1. Izmaksu segšanas novērtējumā iekļaujamie ūdens pakalpojumi un citi nozīmīgi ūdens izmantošanas veidi	14
2.2. Izmaksu segšanas novērtējuma rezultātu kopsavilkums Lielupes UBA	16
3. Apkopojums par piemērotajiem ūdens maksājumu politikas instrumentiem	22
3.1. DRN par ūdens resursu ieguvi, lietošanu, piesārņošanu, atkritumu apglabāšanu	22
3.2. Kompensācija par kaitējumu zivju resursiem.....	25
4. Priekšlikumi ūdens maksājumu politikai, lai uzlabotu izmaksu segšanas līmeni	28
Izmantoto informācijas avotu saraksts	29

Lietotie saīsinājumi un apzīmējumi

CE	Cilvēku ekvivalents
CSP	Centrālā statistikas pārvalde
DRN	Dabas resursu nodoklis
DzŪD	Padomes Direktīva 98/83/EK par dzeramā ūdens kvalitāti
ERAF	Eiropas Reģionālās attīstības fonds
ES	Eiropas Savienība
FM	LR Finanšu ministrija
HES	Hidroelektrostacija
KIS	ŪSD Kopējā Ieviešanas Stratēģija (<i>Common Implementation Strategy</i>)
KNAD	Padomes Direktīva 91/271/EEK (1991.gada 21.maijs) par komunālo notekūdeņu attīrīšanu
ĶSP	Ķīmiskais skābekļa patēriņš
LES	Labs ekoloģiskais stāvoklis
LVAF	Latvijas vides aizsardzības fonds
LVĢMC	Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centrs
MK	Ministru Kabinets
MŪO	Mākslīgs ūdensobjekts
MW	Megavats
NAI	Notekūdeņu attīrīšanas iekārtas
Nitrātu direktīva	Padomes Direktīva 91/676/EEK (1991.gada 12.decembris) attiecībā uz ūdeņu aizsardzību pret piesārņojumu, ko rada lauksaimnieciskas izcelsmes nitrāti
N_{kop}	Kopējais slāpeklis
P_{kop}	Kopējais fosfors
PMP	„Piesārņotājs maksā” princips (<i>Polluter Pays Principle</i>)
PŪO	Pazemes ūdensobjekts
PVN	Pievienotās vērtības nodoklis
RVP	Reģionālā vides pārvalde
SPŪO	Stipri pārveidots ūdensobjekts
UBA	Upju baseinu apgabals
UBAP	Upju baseinu apgabala apsaimniekošanas plāns
‘Ūdens-2’	Valsts statistikas pārskats "Nr.2 – Ūdens. Pārskats par ūdens resursu lietošanu"
ŪO	Ūdensobjekts
ŪSD	Ūdens struktūrdirektīva – Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2000/60/EK (2000.gada 23.oktobris), ar ko izveido sistēmu Kopienas rīcībai ūdens resursu politikas jomā

VARAM	LR Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija
VIF	Vides investīciju fonds
VŪO	Virszemes ūdensobjekts
VVD	Valsts vides dienests

1. Pieeja ūdens izmantošanas izmaksu segšanas novērtējuma sagatavošanai

Ūdens struktūrdirektīva (ŪSD) ietver virkni instrumentu tās mērķu sasniegšanai. ŪSD **9.pants nosaka izmaksu segšanas prasību** ūdens pakalpojumiem, ievērojot sekojošus principus:

izmaksu segšanas princips, nodrošinot, ka ūdens pakalpojumu lietotāji sedz ar ūdens izmantošanu saistītās izmaksas, ieskaitot vides un resursu izmaksas;

dažādu ūdens izmantošanas veidu pienācīgs ieguldījums (izdalot vismaz lauksaimniecību, rūpniecību un mājsaimniecības) ūdens pakalpojumu izmaksu segšanā un vides mērķu sasniegšanā, pamatojoties uz ūdens izmantošanas ekonomisko analīzi un īstenojot „piesārnotājs maksā” principu;

ūdens maksājumu politika sniedz pienācīgus stimulus ūdens resursu racionālai izmantošanai, palīdzot sasniegt šīs direktīvas vides aizsardzības mērķus.

Īstenojot minētos principus, var ņemt vērā izmaksu segšanas sociālās, vides un ekonomiskās ietekmes.

ŪSD **11. pants nosaka**, ka, ņemot vērā ekonomiskās analīzes rezultātus (kas veikta atbilstoši 5.pantam un III.pielikumam), katrā upju baseinu apgabalā **tiek īstenota pasākumu programma, lai sasniegtu ūdensobjektiem noteiktos vides mērķus.**

1.1. Novērtējumā iekļaujamo ūdens izmantošanas veidu identificēšana

Atbilstoši ŪSD un WATECO vadlīnijām¹, **ūdens izmantošanas veidi** tiek iedalīti un raksturoti kā:

ūdens pakalpojumi – visi pakalpojumi, kuri nodrošina mājsaimniecībām, valsts iestādēm vai jebkādi saimnieciskai darbībai:

virszemes vai pazemes ūdeņu ieguvi, uzkrāšanu, uzglabāšanu, apstrādi un sadali,

notekūdeņu savākšanas un attīrīšanas iekārtas, no kurām izplūdes nonāk virszemes ūdeņos;

citi nozīmīgi ūdens izmantošanas veidi, kur ūdens izmantošana nozīmē jebkuru citu darbību (kas identificēta slodžu un ietekmju novērtējumā), kurai ir būtiska ietekme uz ūdeņu stāvokli (tādejādi radot risku nerasniegt „labu” ūdeņu stāvokli).

Upju baseinu apsaimniekošanas plānā (UBAP) ūdens izmantošanas izmaksu segšanas analīzē iekļaujamie **ūdens pakalpojumi** tika noteikti, ņemot vērā ŪSD un (WATECO) vadlīnijās ietverto *ūdens pakalpojumu* raksturojumu (definīciju) un veiktās ekonomiskās analīzes rezultātus. Zemāk sniegts saraksts ar ūdens izmantošanas veidiem, kas identificēti kā *ūdens pakalpojumi* un **uz kuriem, līdz ar to, ir attiecināma izmaksu segšanas prasība.**

Kā **citi nozīmīgi ūdens izmantošanas veidi** identificēti izmantošanas veidi, kas rada būtisku negatīvu ietekmi uz ūdeņu stāvokli (radot risku nerasniegt „labu” ūdeņu stāvokli), bet neatbilst *ūdens pakalpojumu* raksturojumam (definīcijai). To nozīmība vērtēta, pamatojoties uz slodžu un ietekmju

¹ WATECO (2003) „Guidance document No 1 "Economics and the environment"". Common Implementation Strategy for the Water Framework Directive.

novērtējumu. Pamatojoties uz veikto ekonomisko analīzi, attiecībā uz šiem izmantošanas veidiem ir nepieciešams nodrošināt to ieguldījumu vides (kaitējuma) izmaksu segšanā, piemēram, īstenojot izmaksu-efektīvus pasākumus vides mērķu sasniegšanai (kas noteikti atbilstoši ŪSD 4.pantam).

Ūdens izmantošanas veidi, kas identificēti kā ūdens pakalpojumi Latvijā :

centralizētā ūdensapgāde un kanalizācija,
mājsaimniecību individuālā (pašapgādes) ūdensapgāde un kanalizācija,
rūpniecības individuālā (pašapgādes) ūdensapgāde un kanalizācija,
lauksaimniecības individuālā (pašapgādes) ūdensapgāde un kanalizācija,
atkritumu saimniecības individuālā (pašapgādes) notekūdeņu novadīšana,
ūdens izmantošana elektroenerģijas ražošanai HES (ūdens uzkrāšana, izmantojot aizsprostus).

Identificētie *ūdens pakalpojumi* ietver ūdens apgādi un kanalizāciju (gan centralizēto, gan individuālo) un ūdens izmantošanu elektroenerģijas ražošanai HES, jo tajās tiek veikta ūdens „uzkrāšana” priekš saimnieciskās darbības (elektroenerģijas ražošanai).

Ūdens „uzkrāšana” raksturīga arī atsevišķiem ciemtiem ūdens izmantošanas veidiem. Piemēram, hidroloģiskā režīma regulēšanai ar polderiem², aizsprostiem pretplūdu aizsardzībai. Taču pretplūdu aizsardzības gadījumā ūdens uzkrāšana netiek veikta ar mērķi, gūt labumu no šīs darbības, bet gan, lai novērstu pārmērīgu (dabisko) ūdens daudzumu plūdu laikā. Tāpat ūdens „uzkrāšana” raksturīga polderiem, lai nodrošinātu lauksaimniecības zemju meliorāciju. Taču polderi bieži nav nodalāmi no kompleksām meliorācijas sistēmām (kas var ietvert polderus, slūžas, grāvjus, kanālus), turklāt bieži šīs sistēmas nodrošina vairākas funkcijas (ne tikai lauksaimniecības zemju mitruma regulēšanu, bet arī ūdens līmeņa regulēšanu adzīvoto vietu pretplūdu aizsardzībai). Līdz ar to, šeit būtu sarežģīti veikt izmaksu segšanas novērtējumu un adekvāti piemērot prasību par izmaksu segšanu un lietotāju pienācīgu ieguldījumu izmaksu segšanā, kā tas tiek prasīts attiecībā uz *ūdens pakalpojumiem*. Lai arī minētie ūdens izmantošanas veidi nav identificēti kā *ūdens pakalpojumi*, taču, kur tie rada būtisku negatīvu ietekmi uz ūdeņu stāvokli, tiem nepieciešams piemērot direktīvā paredzētos instrumentus vides mērķu sasniegšanai. Līdz ar to, šādos gadījumos būtu **nepieciešams nodrošināt to ieguldījumu vides izmaksu segšanā, piemēram, īstenojot izmaksu-efektīvus pasākumus vides mērķu sasniegšanai.**

Attiecībā uz *ūdens pakalpojumiem* jāatzīmē, ka detalizācijas līmenis izmaksu segšanas novērtēšanai dažādiem *ūdens pakalpojumiem* ir atšķirīgs. Tiem *ūdens pakalpojumiem*, kas nerada būtisku negatīvu ietekmi uz ūdeņu stāvokli (nerada risku nesasnēgt „labu” ūdeņu stāvokli), nav nepieciešams *vides izmaksu* novērtējums (jo var pieņemt, ka nav nesēgtu *vides izmaksu*). Ja tas ir individuālais (pašapgādes) *ūdens pakalpojums* (piemēram, lauksaimniecības, rūpniecības vai mājsaimniecību individuālā ūdens apgāde, ūdens izmantošana elektroenerģijas ražošanai HES), tad veikts vienkāršots *finansiālo izmaksu* novērtējums.

1.1.1.tabulā sniegts apkopojums par *ūdens pakalpojumiem* un citiem nozīmīgiem ūdens izmantošanas veidiem, kas identificēti atbilstoši ekonomiskajai analīzei, raksturojot tiem piemērojāmās prasības un veicamo ekonomisko analīzi.

² Polderi ir ar dambjiem norobežotas teritorijas, no kurām ūdeni novada sūknējot, vai periodiski darbinot slūžas. ("Vides projekti", u.c., 2007).

1.1.1.tabula. Identificētie ūdens pakalpojumi un citi nozīmīgi ūdens izmantošanas veidi (atzīmēti ar „x”) un tiem piemērojamās prasības un veicamā ekonomiskā analīze

Piemērojamās prasības		Citiem nozīmīgiem ūdens izmantošanas veidiem
Ūdens izmantošanas veidi	Ūdens pakalpojumiem (ŪP) ⇒ Izmaksu segšana, ieskaitot VRI.	⇒ Ieguldījums VRI segšanā, īstenojot izmaksu-efektīvus pasākumus vides mērķu sasniegšanai
Ūdens pakalpojumi (ŪP)		
Centralizētā ūdensapgāde un kanalizācija	X	
Mājsaimniecību individuālā (pašapgādes) ūdensapgāde un kanalizācija	x (Atbilst ŪP raksturojumam, bet slodze nav būtiska ⇒ nav nepieciešams VRI novērtējums. „Individuālais” ŪP ⇒ vienkāršota pieeja finansiālo izmaksu novērtēšanai.)	
Rūpniecības individuālā (pašapgādes) ūdensapgāde un kanalizācija	x (Slodze ir būtiska tikai attiecībā uz kanalizācijas pakalpojumu, tikai atsevišķos ŪO ⇒ nebūtu nepieciešams pilns/detalizēts izmaksu segšanas un VI novērtējums šim ūdens izmantošanas veidam kopumā. „Individuālais” ŪP ⇒ vienkāršota pieeja finansiālo izmaksu novērtēšanai.)	
Lauksaimniecības individuālā (pašapgādes) ūdensapgāde un kanalizācija	x (Atbilst ŪP raksturojumam, bet slodze nav būtiska ⇒ nav nepieciešams VRI novērtējums. „Individuālais” ŪP ⇒ vienkāršota pieeja finansiālo izmaksu novērtēšanai.)	
Atkritumu saimniecības individuālā (pašapgādes) notekūdeņu novadīšana ^[1]	x (Slodze ir būtiska tikai atsevišķos ŪO ⇒ nebūtu nepieciešams pilns/detalizēts izmaksu segšanas un VI novērtējums šim ūdens izmantošanas veidam kopumā. „Individuālais” ŪP ⇒ vienkāršota pieeja finansiālo izmaksu novērtēšanai.)	
Ūdens izmantošana elektroenerģijas ražošanai HES (ūdens uzkrāšana, izmantojot aizsprostus)	x („Individuālais” ŪP ⇒ vienkāršota pieeja finansiālo izmaksu novērtēšanai.)	
Citi nozīmīgi ūdens izmantošanas veidi		
Ūdens hidroloģiskā režīma regulēšana pretplūdu aizsardzībai (ar krastu stiprinājumiem/aizsargdambjiem, polderiem u.c. hidrotehniskām būvēm) ^[1]		X

Piemērojamās prasības		Citiem nozīmīgiem ūdens izmantošanas veidiem
Ūdens izmantošanas veidi	Ūdens pakalpojumiem (ŪP) ⇒ Izmaksu segšana, ieskaitot VRI.	⇒ Ieguldījums VRI segšanā, īstenojot izmaksu-efektīvus pasākumus vides mērķu sasniegšanai
Lauksaimniecības - izklīdētā biogēno un bīstamo un prioritāro ^[2] vielu piesārņojuma notece (galvenokārt no aramzemēm, kūtsmēsļu novietnēm), - hidromorfoloģiskās ietekmes no meliorācijas (t.sk. no polderu darbības, upju taisnošanas)		X
Mežsaimniecības - izklīdētā biogēno vielu piesārņojuma notece (dēļ kailcirtēm un drenāžas), - hidromorfoloģiskās ietekmes no meliorācijas		X
Piekrastes izmantošanas ostas infrastruktūrai un kuģošanai (moli, ostu akvatoriju un kuģu ceļu tīrīšana u.c.) radītā hidromorfoloģiskā ietekme		X
Vēsturisko piesārņoto vietu radītā izklīdētā bīstamo un prioritāro vielu piesārņojuma notece (no vēsturiskajām lauksaimniecības, rūpniecības piesārņotām vietām, atkritumu izgāztuvēm) ^[1]		X ^[3]

Izmantotie saīsinājumi: ŪP – ūdens pakalpojums, VI – vides izmaksas, VRI – vides un resursu izmaksas.

^[1] Šie ūdens izmantošanas veidi netika identificēti kā nozīmīgi/izvērtēti iepriekšējā ŪSD plānošanas periodā (2009-2015).

^[2] Bīstamo un prioritāro vielu piesārņojuma slodze ir būtiska tikai atsevišķos ŪO.

^[3] Būtiska negatīva ietekme ir tikai atsevišķās lokālās teritorijās, un tas ir vēsturisks ūdens izmantošanas veids un tādēļ „piesārņotājs maksā” principu nevar piemērot. Līdz ar to, šādam ūdens izmantošanas veidam varētu būt atbilstošs vienkāršots vides izmaksu apjoma novērtējums.

1.2. Novērtējumā neiekļautie ūdens izmantošanas veidi un to neiekļaušanas iemesli

Atbilstoši izmantotajai pieejai *ūdens pakalpojumu* un citu nozīmīgu ūdens izmantošanas veidu identificēšanai, ūdens izmantošanas izmaksu segšanas novērtējuma analīzē **netiek** iekļauti:

ūdens pakalpojumi un citi ūdens izmantošanas **veidi, kas nav raksturīgi Lielupes UBA**, piemēram, irigācija lauksaimniecībā, ūdens izmantošana dzesēšanai enerģijas ražošanā, kuģošana iekšējos ūdeņos kopumā nav raksturīgas UBA Latvijā;

ūdens izmantošanas veidi, kas nerada būtisku negatīvu ietekmi uz ūdeņu stāvokli Lielupes UBA atbilstoši slodžu un ietekmju novērtējumam.

1.3. Novērtējumā iekļaujamie ūdens izmantošanas izmaksu veidi

Ūdens izmantošanas izmaksu segšanas novērtējumā tiek izdalīti sekojoši izmaksu veidi:

ūdens pakalpojumu „finansiālās izmaksas”,

„resursu izmaksas”.

„vides izmaksas”.

1.3.1. Finansiālās izmaksas un to novērtēšana

Ūdens pakalpojumu finansiālās izmaksas (atbilstoši definīcijai *WATECO vadlīnijās*) ietver pakalpojumu sniegšanas un administrēšanas izmaksas. Tās ietver visas ekspluatācijas un uzturēšanas izmaksas, kā arī kapitāla izmaksas (pamatsummu un aizdevumu procentus) un kapitāla atdevi, kur piemērojams.

Izmaksu segšanas novērtējuma sagatavošanai dažādiem *ūdens pakalpojumiem* izmantota atšķirīga **pieeja finansiālo izmaksu novērtēšanai**:

Attiecībā uz centralizētajiem ūdensapgādes un kanalizācijas pakalpojumiem, kam nepieciešams detalizēts izmaksu segšanas novērtējums, *finansiālās izmaksas* aprēķinātas, pamatojoties uz pakalpojumu sniedzēju grāmatvedības uzskaites datiem. Kapitāla izmaksu gadījumā tas nozīmē to vēsturisko, nevis šodienas vērtību (kapitāla izmaksas tiek iekļautas *finansiālajās izmaksās* caur pamatlīdzekļu amortizāciju). Novērtējumam nepieciešamie dati tiek iegūti, pamatojoties uz centralizēto ūdensapgādes un kanalizācijas pakalpojumu sniedzēju aptauju.³

Pārējiem *ūdens pakalpojumiem*, kas ir individuālie (pašapgādes) pakalpojumi, *finansiālās izmaksas* nav aprēķinātas, bet veikts kvalitatīvs *finansiālo izmaksu* segšanas līmeņa novērtējums, kas parāda, kādā mērā šīs izmaksas tiek segtas.

1.3.2. Resursu izmaksas un to novērtēšana

Resursu izmaksas (atbilstoši definīcijai *WATECO vadlīnijās*) ir zaudēto iespēju izmaksas, kuras tiek radītas citiem izmantošanas veidiem, dēļ resursu izsmelšanas pāri to dabiskās atjaunošanās līmenim (piem., saistībā ar pārmērīgu pazemes ūdeņu ieguvu). Šīs izmaksas rodas tikai tad, ja alternatīvie

³ UBAP 2016-2021.gadam vajadzībām šāda aptauja veikta 2014.gada augustā-oktobrī.

izmantošanas veidi ģenerē augstāku ekonomisko vērtību nekā esošais izmantošanas veids. ŪSD KIS „Ekonomikas darba grupa”, skaidrojot *resursu izmaksu* veidošanos, norāda, ka *resursu izmaksas* rodas ne tikai situācijas, kad notiek ūdens resursu izsmelšana, bet tās var veidoties arī dēļ neefektīvas ūdens (vai piesārņojuma) sadales, kad alternatīvie izmantošanas veidi ģenerētu augstāku (neto) ekonomisko vērtību. Atbilstoši šim skaidrojumam situāciju loks ar iespējamām *resursu izmaksām* tiek paplašināts, aptverot ne tikai resursu izsmelšanas situācijas, bet arī citas, kur alternatīvi izmantošanas veidi varētu ģenerēt augstāku ekonomisko vērtību.

Atbilstoši *WATECO vadlīnijās* sniegtajai definīcijai par situācijām, kas rada *resursu izmaksas*, pirmkārt, liecina gadījumi, kur ūdens resursu izmantošana notiek pāri to dabiskās atjaunošanās līmeni. Lielupes UBAP slodžu un ietekmju analīzes rezultātos atzīmēts tikai viens (lokāls) gadījums, kad kāds esošais ūdens izmantošanas veids rada būtisku negatīvu ietekmi uz ūdens resursu kvantitāti.⁴ Līdz šim nav veikts izvērtējums, vai šajā gadījumā pastāv *resursu izmaksas*.

Saistībā ar paplašināto *resursu izmaksu* veidošanās skaidrojumu jāatzīmē, ka, tā kā Latvija kopumā ir bagāta ar saldūdens resursiem, un šeit nav raksturīgi ūdens „konflikti” starp ūdens izmantošanas veidiem, tad kopumā var pieņemt, ka ūdens izmantošana Latvijā nerada būtiskas *resursu izmaksas*. Praksē iespējams varētu tikt identificēti atsevišķi (lokāli) gadījumi, kur kāda ūdens izmantošanas veida ietekmē varētu rasties jautājums – vai citi alternatīvi veidi ģenerētu lielāku ekonomisko vērtību. Taču šādi gadījumi varētu būt lokāli un „zaudētā ekonomiskā vērtība”⁵ nenozīmīga, īpaši, vērtējot UBA vai nacionālā mērogā. Latvijā līdz šim nav veikti pētījumi par šādām situācijām un iespējamo *resursu izmaksu* apjomu.

Latvijā līdz šim *resursu izmaksas* skatītas atbilstoši *WATECO vadlīniju* definīcijai. Vērtējot, vai esošie ūdens izmantošanas veidi rada *resursu izmaksas*, ņemta vērā informācija par pieejamajiem ūdens resursu krājumiem, ūdeņu izmantošanas veidiem un intensitāti, izmantošanas veidu ietekmi uz ūdeņu kvantitāti (no slodžu un ietekmju novērtējuma). Balstoties uz šādu vērtējumu, kopumā secināms, ka Latvijā nepastāv problēma ar *resursu izmaksām*.

1.3.3. Vides izmaksas un to novērtēšana

Vides izmaksas (izmantojot definīciju *WATECO vadlīnijās*) ir kaitējuma izmaksas, ko ūdens izmantošanas veidi rada ūdens videi un ekosistēmām un tiem, kas tās izmanto (piemēram, ūdens ekosistēmu ekoloģiskās kvalitātes samazināšanās, ekosistēmu nodrošināto „ekosistēmas pakalpojumu” kvantitātes un/vai kvalitātes samazināšanās).

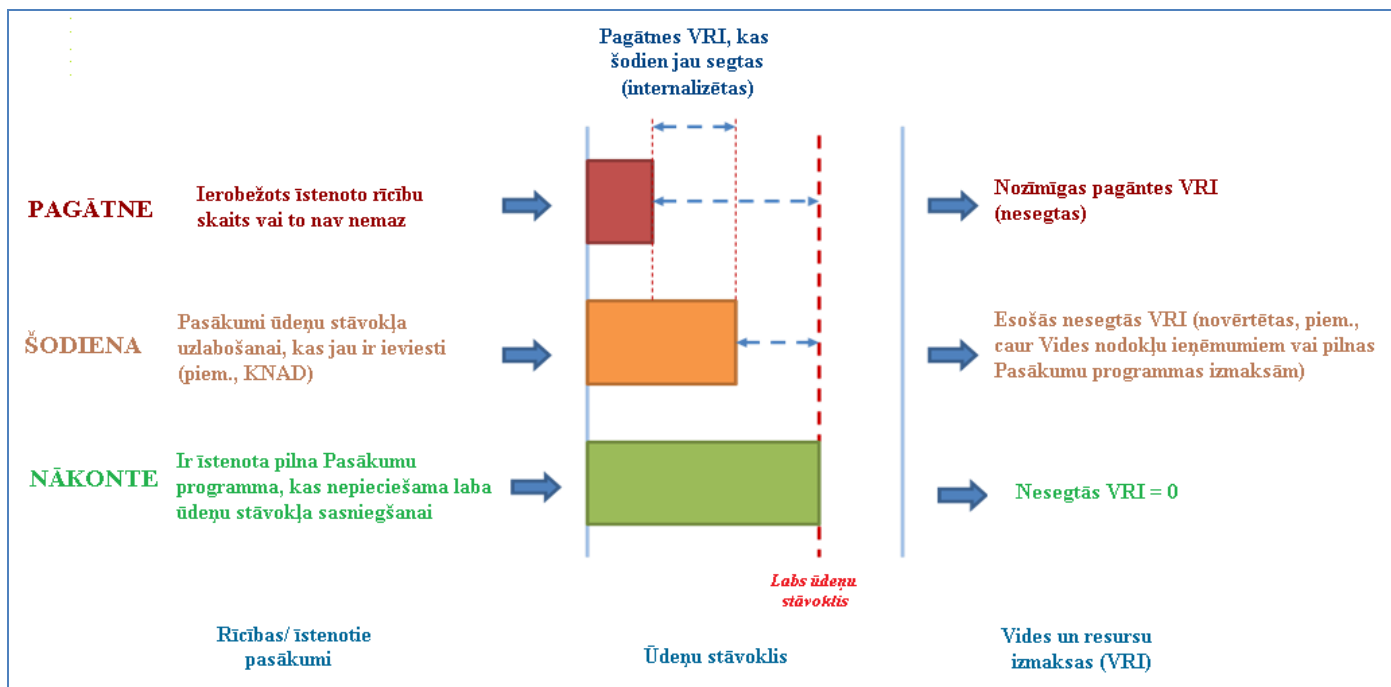
Ir svarīgi nodalīt „**pagātnes**” **vides izmaksas** – vides kaitējuma izmaksas, kas jau ir tikušas segtas, piemēram, ieviešot 1. plānošanas cikla pasākumu programmās paredzētos „pamata” un „papildus” pasākumus, un **esošās (nesegtās) vides izmaksas** (skat. 1.1.attēlu).

⁴ Dauagavas UBA, kur dēļ pazemes ūdeņu ieguves Rīgas centralizētai ūdensapgādei nepieciešama pazemes ūdeņu mākslīga papildināšana no Baltezera. Lai arī neliela PŪO (Q) daļa ir atzīta ar risku nesasniegt ūdeņu kvalitātes mērķi, taču slodzes (ūdens ieguves) apjoms pamazām samazinās.

Pazemes ūdeņu „depresijas piltuve” ar sālsūdeņu intrūziju Liepājā (Ventas UBA) nebūtu vērtējama pie šādām situācijām, jo tās ir sekas vēsturiskai pārmērīgai pazemes ūdeņu ieguvei, nevis esošam ūdens izmantošanas veidam. Šobrīd ūdens ieguve nepārsniedz dabīgās pieteces apjomu un notiek pazemes ūdeņu krājuma (dabiska) atjaunošanās.

⁵ **Starpība** starp ekonomisko vērtību, ko ģenerē esošais ūdens izmantošanas veids un iespējamais/-ie alternatīvais/-ie izmantošanas veids/-i.

„Pagātnes” *vides izmaksas* ir jau ietvertas ūdens lietotāju *finansiālajās izmaksās* (caur esošiem ūdens maksājumu instrumentiem, ieviesti pasākumiem slodžu samazināšanai/ūdeņu stāvokļa uzlabošanai). To segšanas līmenis tiek novērtēts, analizējot *finansiālo izmaksu* izmaksu segšanu (kādā mērā ūdens lietotāji sedz *finansiālās izmaksas*, vai visi lietotāji dod pienācīgu ieguldījumu šo izmaksu segšanā). *Izmaksu segšanas novērtējuma kontekstā kā vides izmaksas tiek uzskatītas esošās (nesegtās) vides izmaksas.*

1.3.3.1.attēls. Saistība starp pasākumiem, ūdeņu stāvokli un vides & resursu izmaksu (VRI) novērtējumu

Esošās (nesegtās) *vides izmaksas* pastāv, ja ŪO ūdeņu kvalitāte neatbilst labam stāvoklim. Slodžu un ietekmju novērtējums parāda, kuri ūdens izmantošanas veidi rada būtiskas slodzes un ietekmes (radot risku nesasnīgt labu ūdeņu stāvokli). Tādējādi (nesegtās) *vides izmaksas* tiek saistītas ar konkrētu *ūdens pakalpojumu*, izmantošanas veidu, lietotāju radīto kaitējumu.

Lai novērtētu (nesegtās) *vides izmaksas*, ir **svāriģi skaidri formulēt „atskaites līmeņus”**, kas parāda, vai ir vides kaitējums un, attiecīgi, *vides izmaksas*. „Atskaites līmeņus” raksturo:

„mērķa situācija” – ir labs ūdeņu stāvoklis un nav *vides izmaksu*;

„atskaites (references) situācija”, kas parāda atšķirību no laba ūdeņu stāvokļa.

Izstrādājot 2.plānošanas cikla UBAP, par „atskaites situāciju” tiek pieņemta situācija pēc 1.plānošanas cikla pasākumu programmu ieviešanas (skat. 1.2.attēlu).

Vides izmaksu novērtēšanai iespējams izmantot **divas vispārējas pieejas – uz izmaksām balstītu un uz ieguvumiem balstītu novērtēšanas pieeju.**⁶ Katrai no pieejām ir priekšrocības un ierobežojumi.

⁶ **Uz izmaksām balstītā pieeja** ļauj novērtēt *vides izmaksas* caur pasākumu izmaksām, kas nepieciešami, lai, piemēram, sasniegtu labu ūdeņu stāvokli. **Uz ieguvumiem balstītā pieeja** vērtē *vides izmaksas* kā zaudētos ieguvumus videi un cilvēkiem dēļ tā, ka ūdeņu kvalitāte neatbilst labam stāvoklim. Zaudēto ieguvumu

Izmaksu segšanas novērtējuma kontekstā kā pragmatiska pieeja *vides izmaksu* novērtēšanai tiek ieteikta pirmā.⁷ Atbilstoši šai pieejai ***vides izmaksas* var tikt novērtētas, pamatojoties uz pasākumu izmaksām, kas nepieciešami laba ūdeņu stāvokļa sasniegšanai.** Jāuzsver, ka, lai izmantotu šo pieeju, nepieciešams izstrādāt pilnu pasākumu kopumu, kas nepieciešams laba ūdeņu stāvokļa sasniegšanai. Taču 2.cikla UBAP ietvertās pasākumu programmas (periodam līdz 2021.gadam) var neietvert šādu pilnu pasākumu kopumu (piemēram, dēļ piemērotajiem ūdeņu kvalitātes mērķu izņēmumiem).⁸

1.3.3.2.attēls. *Vides izmaksu novērtēšana, balstoties uz UBAP pasākumu programmu (PP) izmaksām*

Lai nodrošinātu „piesārņotājs maksā” principa īstenošanu un ūdens izmantotāju ieguldījumu *vides izmaksu* segšanā, nepieciešams novērtēt *vides izmaksas*, ko rada katrs nozīmīgs ūdens izmantošanas veids. Tā kā slodžu un ietekmju novērtējums parāda ūdens izmantošanas veidus, kas rada būtiskas slodzes un ietekmes, tad katram veidam ir nepieciešams noteikt atbilstošus pasākumus to slodžu samazināšanai, lai sasniegtu labu ūdeņu kvalitāti. Tādējādi, pasākumu izmaksas katram veidam atspoguļos tā radītās *vides izmaksas*. Lai vērtētu *vides izmaksas*, balstoties uz UBAP pasākumu (programmu) izmaksām, ir nepieciešams nodrošināt, ka **tiek izvēlēti izmaksu-efektīvākie pasākumi laba ūdeņu stāvokļa sasniegšanai.** (Attiecībā uz pieejas ierobežojumiem būtu jāatzīmē, ka šādi iegūtos *vides izmaksu* novērtējumus nevarēs izmantot ūdeņu kvalitātes mērķu izņēmumu pamatošanai. Novērtējot *vides izmaksas* kā zaudētos ieguvumus (uz ieguvumiem balstītā novērtēšanas pieeja), šie novērtējumi var tikt izmantoti zemāku ūdens kvalitātes mērķu noteikšanai dēļ nesamērīgām izmaksām (ja novērtētie ieguvumi ir nesamērīgi zemāki par izmaksām mērķa sasniegšanai).

novērtēšanai tiek izmantotas speciālas ieguvumu novērtēšanas metodes (piemēram, balstoties uz indivīdu „vēlēšanos maksāt” par vides kaitējuma novēršanu un laba stāvokļa sasniegšanu).

⁷ Šo pieeju iesaka ŪSD KIS „Ekonomikas darba grupa” (t.sk. dokumentā (WG Economics, 2014)). Tāpat, informācijas apmaiņa ar citām valstīm liecina, ka vairumā dalībvalstu gan iepriekš, gan nākamajam plānošanas ciklam varētu tikt izmantota minētā pieeja.

⁸ Jāatzīmē, ka ŪSD nosaka 2027.gadu kā galīgo termiņu laba ūdeņu stāvokļa sasniegšanai.

1.4. Pieeja izmaksu segšanas novērtējuma izstrādei

Analīze ūdens izmantošanas izmaksu segšanas un ūdens maksājumu politikas novērtējuma izstrādei ietvēra:

ūdens pakalpojumu un citu nozīmīgu ūdens izmantošanas veidu identificēšanu;

ūdens pakalpojumu finansiālo un vides un resursu izmaksu analīzi un šo izmaksu segšanas novērtējumu, analizējot pakalpojumu organizācijas institucionālos aspektus, izmaksas, izmaksu segšanas instrumentus, subsīdijas, centralizētajiem ūdenssaimniecības pakalpojumiem arī ieņēmumus un mājsaimniecību izdevumu par ūdens pakalpojumiem īpatsvaru to ienākumos, izmaksu segšanas līmeni;

nozīmīgu ūdens izmantošanas veidu izmaksu segšanas novērtējumu, analizējot to radītās *resursu un vides izmaksas*, šo izmaksu segšanas instrumentus un līmeni;

esošo ūdens maksājumu politikas instrumentu novērtējumu kontekstā ar principa „piesārņotājs maksā” īstenošanu un „stimuliem” ūdens resursu racionālajai izmantošanai;

priekšlikumu izstrādi izmaksu segšanas uzlabošanai un ūdens maksājumu politikas veidošanai, lai tā nodrošinātu izmaksu segšanu un pienācīgu ūdens izmantotāju ieguldījumu izmaksu segšanā.

Ūdens izmantošanas izmaksu segšanas **analīze kopumā veikta UBA mērogā**, lai gan atsevišķi novērtējuma elementi analizēti nacionālā mērogā (piemēram, *ūdens pakalpojumu* organizācijas institucionālie aspekti, izmaksu segšanas instrumenti, subsīdijas).

Attiecībā uz **izmaksu segšanas līmeni** tas novērtēts kvantitatīvi tikai attiecībā uz centralizētajiem ūdensapgādes un kanalizācijas pakalpojumiem. Citiem *ūdens pakalpojumiem*, sniegts kvalitatīvs izmaksu segšanas līmeņa raksturojums. Tāpat arī nozīmīgiem ūdens izmantošanas veidiem sniegts kvalitatīvs *vides izmaksu* segšanas līmeņa raksturojums. Konkrētākam izmaksu segšanas līmeņa novērtējumam nepieciešams kvantitatīvs *vides izmaksu* novērtējums.

2. Kopsavilkums izmaksu segšanas novērtējumam Lielupes UBA

2.1. Izmaksu segšanas novērtējumā iekļaujamie ūdens pakalpojumi un citi nozīmīgi ūdens izmantošanas veidi

2.1.1. tabulā ir uzskaitīti ūdens pakalpojumi un citi nozīmīgi ūdens izmantošanas veidi Lielupes UBA, kas identificēti atbilstoši ekonomiskajai analīzei, raksturojot tiem piemērojamās prasības un veicamo ekonomisko analīzi.

2.1.1.tabula. Pamatojoties uz ekonomisko analīzi identificētie ūdens pakalpojumi un citi nozīmīgi ūdens izmantošanas veidi (atzīmēti ar „x”) Lielupes UBA un tiem piemērojamās prasības un veicamā ekonomiskā analīze

Piemērojamās prasības		Citiem nozīmīgiem ūdens izmantošanas veidiem
Ūdens izmantošanas veidi	Ūdens pakalpojumiem (ŪP) ⇒ Izmaksu segšana, ieskaitot VRI.	⇒ Ieguldījums VRI segšanā, īstenojot izmaksu-efektīvus pasākumus vides mērķu sasniegšanai
Ūdens pakalpojumi (ŪP)		
Centralizētā ūdensapgāde un kanalizācija	X	
Mājsaimniecību individuālā (pašapgādes) ūdensapgāde un kanalizācija	X (Atbilst ŪP raksturojumam, bet slodze nav būtiska ⇒ nav nepieciešams VRI novērtējums. „Individuālais” ŪP ⇒ vienkāršota pieeja finansiālo izmaksu novērtēšanai.)	
Rūpniecības individuālā (pašapgādes) ūdensapgāde un kanalizācija	X (Slodze ir būtiska tikai attiecībā uz kanalizācijas pakalpojumu, tikai atsevišķos ŪO ⇒ nebūtu nepieciešams pilns/detalizēts izmaksu segšanas un VI novērtējums šim ūdens izmantošanas veidam kopumā. „Individuālais” ŪP ⇒ vienkāršota pieeja finansiālo izmaksu novērtēšanai.)	
Lauksaimniecības individuālā (pašapgādes) ūdensapgāde un kanalizācija	X (Atbilst ŪP raksturojumam, bet slodze nav būtiska ⇒ nav nepieciešams VRI novērtējums. „Individuālais” ŪP ⇒ vienkāršota	

Piemērojamās prasības		Citiem nozīmīgiem ūdens izmantošanas veidiem
Ūdens izmantošanas veidi	Ūdens pakalpojumiem (ŪP) ⇒ Izmaksu segšana, ieskaitot VRI.	⇒ Ieguldījums VRI segšanā, īstenojot izmaksu-efektīvus pasākumus vides mērķu sasniegšanai
	pieeja finansiālo izmaksu novērtēšanai.)	
Atkritumu saimniecības individuālā (pašapgādes) notekūdeņu novadīšana ^[1]	x (Slodze ir būtiska tikai atsevišķos ŪO ⇒ nebūtu nepieciešams pilns/detalizēts izmaksu segšanas un VI novērtējums šim ūdens izmantošanas veidam kopumā. „Individuālais“ ŪP ⇒ vienkāršota pieeja finansiālo izmaksu novērtēšanai.)	
Ūdens izmantošana elektroenerģijas ražošanai HES (ūdens uzkrāšana, izmantojot aizsprostus)	x („Individuālais“ ŪP ⇒ vienkāršota pieeja finansiālo izmaksu novērtēšanai.)	
Citi nozīmīgi ūdens izmantošanas veidi		
Ūdens hidroloģiskā režīma regulēšana pretplūdu aizsardzībai (ar krastu stiprinājumiem/aizsargdambjiem, polderiem u.c. hidrotehniskām būvēm) ^[1]		x
Lauksaimniecības - izklidētā biogēno un bīstamo un prioritāro ^[2] vielu piesārņojuma notece (galvenokārt no aramzemēm, kūtsmēslu novietnēm), - hidromorfoloģiskās ietekmes no meliorācijas (t.sk. no polderu darbības, upju taisnošanas)		x
Mežsaimniecības - izklidētā biogēno vielu piesārņojuma notece (dēļ kailcirtēm un drenāžas), - hidromorfoloģiskās ietekmes no meliorācijas		x
Piekrastes izmantošanas ostas infrastruktūrai un kuģošanai (moli, ostu akvatoriju un kuģu		x

Piemērojamās prasības		Citiem nozīmīgiem ūdens izmantošanas veidiem
Ūdens izmantošanas veidi	Ūdens pakalpojumiem (ŪP) ⇒ Izmaksu segšana, ieskaitot VRI.	⇒ Ieguldījums VRI segšanā, īstenojot izmaksu-efektīvus pasākumus vides mērķu sasniegšanai
ceļu tīrīšana u.c.) radītā hidromorfoloģiskā ietekme		
Vēsturisko piesārņoto vietu radītā izklīdētā bīstamo un prioritāro vielu piesārņojuma notece (no vēsturiskajām lauksaimniecības un rūpniecības piesārņotām vietām un atkritumu izgāztuvēm) ^[1]		x ^[3]

Izmantotie saīsinājumi: ŪP – ūdens pakalpojums, VI – vides izmaksas, VRI – vides un resursu izmaksas.

[1] Šie ūdens izmantošanas veidi netika identificēti kā nozīmīgi/izvērtēti iepriekšējā ŪSD plānošanas periodā.

[2] Bīstamo un prioritāro vielu piesārņojuma slodze iespējams ir būtiska dažos ŪO.

[3] Būtiska negatīva ietekme ir tikai atsevišķās lokālās teritorijās, un tas ir vēsturisks ūdens izmantošanas veids un tādēļ „piesārņotājs maksā” principu nevar piemērot. Līdz ar to, šādam ūdens izmantošanas veidam varētu būt atbilstošs vienkāršots vides izmaksu apjoma novērtējums.

2.2. Izmaksu segšanas novērtējuma rezultātu kopsavilkums Lielupes UBA

Tabulās 2.2.1. un 2.2.2. sniegts izmaksu segšanas novērtējuma apkopojums analizē ietvertajiem ūdens pakalpojumiem un citiem nozīmīgiem ūdens izmantošanas veidiem Lielupes UBA.

Attiecībā uz **ūdens pakalpojumiem**:

Centralizēto ūdensapgādes un kanalizācijas pakalpojumu finansiālās izmaksas tiek segtas daļēji – aprēķinātais izmaksu segšanas līmenis ir 59 %. *Ūdens pakalpojums* nerada (nesegtas) *resursu izmaksas*, taču centralizēto notekūdeņu novadīšana rada *vides izmaksas* daļā UBA ūdensobjektu. DRN ir maksājumu politikas instruments *vides un resursu izmaksu segšanai*. Tā kā *vides izmaksu* apjoms nav novērtēts, tad nav iespējams arī novērtēt šo izmaksu segšanas līmeni. Var pieņemt, ka šī *ūdens pakalpojuma* radītās *vides izmaksas* tiek segtas daļēji. Lai nodrošinātu *vides izmaksu* segšanu, pasākumu programmā būtu nepieciešams paredzēt atbilstošus „papildus” pasākumus ūdeņu kvalitātes mērķu sasniegšanai ietekmētajos ūdensobjektos. Lietotāju pienācīgs ieguldījums *ūdens pakalpojuma* izmaksu segšanā tiek nodrošināts, piemērojot visām lietotāju grupām vienotus maksājumu tarifus.

Individuālo (pašapgādes) *ūdens pakalpojumu finansiālās* izmaksas tiek segtas pilnībā, taču daļai šo *ūdens pakalpojumu* ir iespēja izmantot šo izmaksu segšanai sabiedrisko finansiālo atbalstu (lauksaimniecības un atkritumu saimniecības individuālajiem kanalizācijas pakalpojumiem, ūdens izmantošanai mazajās HES). Atbilstoši izmantotajai *resursu izmaksu* definīcijai, neviens no šiem *ūdens pakalpojumiem* nerada *resursu izmaksas*. Dažos UBA ūdensobjektos tiek radītas *vides izmaksas* dēļ rūpniecības un atkritumu saimniecības notekūdeņu novadīšanas un ūdens izmantošanas mazajās

HES. Galvenie esošie maksājumu politikas instrumenti ietver DRN par ūdens ieguvi un ar notekūdeņiem novadīto piesārņojumu un zivju resursiem nodarītā kaitējuma kompensēšanu. Tā kā *vides izmaksu* apjoms nav novērtēts, tad nav iespējams arī novērtēt šo izmaksu segšanas līmeni. Var pieņemt, ka *vides izmaksas* tiek segtas vismaz daļēji. Lai nodrošinātu ūdens izmantotāju pienācīgu ieguldījumu *vides izmaksu* segšanā, pasākumu programmā būtu nepieciešams paredzēt atbilstošus „papildus” pasākumus ūdeņu kvalitātes mērķu sasniegšanai ietekmētajos ūdensobjektos.

Attiecībā uz **nozīmīgiem ūdens izmantošanas veidiem:**

Gandrīz visi analizē ietvertie ūdens izmantošanas veidi rada nozīmīgas *vides izmaksas*, izņemot krastu stiprinājumus un aizsargdambjus saistībā ar pretplūdu aizsardzību un veidus, kuriem to nebija iespējams novērtēt, jo nav novērtēta to ietekme uz ūdeņu stāvokli. No esošiem maksājumu politikas instrumentiem *vides izmaksu* segšanai jāatzīmē zivju resursiem nodarītā kaitējuma kompensēšana. Taču tas nav pietiekams, lai aptvertu cita veida kaitējumus ūdens videi. Līdz ar to, lielā daļā gadījumu nav instrumentu *vides izmaksu* segšanai. Lai uzlabotu *vides izmaksu* segšanu un nodrošinātu dažādu ūdens izmantošanas veidu ieguldījumu direktīvas mērķu sasniegšanā, būtu svarīgi pasākumu programmā paredzēt atbilstošus „papildus” pasākumus ūdeņu kvalitātes mērķu sasniegšanai ietekmētajos ūdensobjektos.

Attiecībā uz dabisko upju tīrīšanu un aizsprostiem saistībā ar pretplūdu aizsardzību ir nepieciešams to radīto slodžu ietekmes novērtējums, lai novērtētu, vai tiek radītas *vides izmaksas*. Attiecībā uz ostu darbības un meliorācijas ietekmētiem ŪO, kam noteikts SPŪO statuss, nepieciešams veikt novērtējumu to atbilstībai „labam ekoloģiskajam potenciālam”, lai varētu novērtēt, vai attiecīgā ūdens izmantošanas šais ŪO rada *vides izmaksas*, un kāds būtu to apjoms.

2.2.tabula. Apkopojums izmaksu segšanas novērtējumam ūdens pakalpojumiem Lielupes UBA

Ūdens pakalpojumi (ŪP)	ŪP sniedzēji un lietotāji	Instrumenti izmaksu segšanai	Finansiālās izmaksas	Resursu izmaksas (RI)	Vides izmaksas (VI)	Izmaksu segšanas līmenis, ieskaitot VRI
Centralizētā						
Ūdensapgāde un kanalizācija	Ūdenssaimniecības pakalpojumu sniedzēji. Lietotāji: mājsaimniecības, rūpniecības uzņēmumi u.c.	DRN par ūdens ieguvu un ar NŪ novadīto piesārņojumu. Lietotājiem – maksa par pakalpojumu izmantošanu.	Tiek segtas daļēji.	Nerada RI.	Rada VI (dēļ NŪ novadišanas).	Finansiālās izmaksas tiek segtas daļēji (59 % izmaksu segšanas līmenis). VI tiek segtas daļēji, izmaksu segšanas līmenis nav novērtēts.
Mājsaimniecību individuālā (pašapgādes)						
Ūdensapgāde	Mājsaimniecības.	Individuālo ūdens ieguves risinājumu finansēšana.	Tiek segtas.	Nerada RI.	Nerada VI.	Izmaksas tiek pilnībā segtas.
Kanalizācija	Mājsaimniecības.	Individuālo kanalizācijas risinājumu finansēšana (individuālās NAI, kanalizācijas bedres).	Tiek segtas.	Nerada RI.	Nav neseptas VI.	Izmaksas tiek pilnībā segtas.
Rūpniecības individuālā (pašapgādes)						
Ūdensapgāde	Rūpniecības uzņēmumi	DRN par ūdens ieguvu (> 10 m ³ /d).	Tiek segtas.	Nerada RI.	Nerada VI.	Izmaksas tiek pilnībā segtas.
Kanalizācija	Rūpniecības uzņēmumi	DRN par piesārņojumu no NŪ, individuālo NAI izmaksu segšana.	Tiek segtas.	Nerada RI.	Rada VI atsevišķos ŪO.	Finansiālās izmaksas tiek segtas. Varētu nebūt pilnīga VI segšana atsevišķos ŪO.
Lauksaimniecības individuālā (pašapgādes)						
Ūdensapgāde	Lauksaimnieciskās darbības veicēji.	DRN par ūdens ieguvu (> 10 m ³ /d).	Tiek segtas (bet ir iespēja izmantot subsīdijas).	Nerada RI.	Nerada VI.	Izmaksas tiek segtas (lai gan ir iespēja izmantot subsīdijas).
Kanalizācija	Lauksaimnieciskās darbības veicēji.	DRN par piesārņojumu no NŪ, individuālo NAI izmaksu segšana.	Tiek segtas (bet ir iespēja izmantot subsīdijas).	Nerada RI.	Nav neseptas VI.	Izmaksas tiek segtas (lai gan ir iespēja izmantot subsīdijas).
Ūdens	ŪP sniedzēji un lietotāji	Instrumenti izmaksu segšanai	Finansiālās	Resursu	Vides	Izmaksu segšanas līmenis,

<i>pakalpojumi (ŪP)</i>			<i>izmaksas</i>	<i>izmaksas (RI)</i>	<i>izmaksas (VI)</i>	<i>ieskaitot VRI</i>
Atkritumu saimniecības individuālā (pašapgādes)						
Notekūdeņu novadīšana	Atkritumu poligonu apsaimniekotāji. (Netiešie) lietotāji – mājsaimniecības, uzņēmumi, kuru sadzīves atkritumi tiek noglabāti poligonos.	DRN par piesārņojumu no NŪ, individuālo NAI izmaksu segšana. Maksa lietotājiem par sadzīves atkritumu noglabāšanu poligonos.	Tiek segtas (bet ir iespēja izmantot subsīdijas).	Nerada RI.	Rada VI vienā ŪO.	<i>Finansiālās izmaksas tiek segtas (lai gan ir iespēja izmantot subsīdijas). Varētu nebūt pilnīga VI segšana vienā ŪO.</i>
Ūdens izmantošana elektroenerģijas ražošanai						
<i>* Jo nav izvērtēta lielo HES dēļ izdalīto SPŪO atbilstība „labam ekoloģiskajam potenciālam”.</i>						
Mazajās HES	Saimnieciskās darbības veicēji (mazajās) HES. (Netiešie) lietotāji – elektroenerģijas patērētāji.	Zivju resursiem nodarītā kaitējuma kompensēšana. DRN mazajām HES (no 01.01.2014.). Maksa par elektroenerģiju, ko maksā patērētāji.	Tiek segtas (lai gan pastāv sabiedriskais finansiālais atbalsts, ko sedz gala patērētāji).	Nerada RI.	Rada VI dažos ŪO.	<i>Finansiālās izmaksas tiek segtas (lai gan ir sabiedriskais finansiālais atbalsts). Ir instruments VI segšanai (DRN), tādēļ var pieņemt, ka VI tiek segtas vismaz daļēji. Lai gan VI segšanas līmenis nav novērtēts.</i>

Izmantotie saīsinājumi: DRN – dabas resursu nodoklis, HES – hidroelektrostacija, NAI – notekūdeņu attīrīšanas iekārtas, NŪ – notekūdeņi, RI – resursu izmaksas, ŪP – ūdens pakalpojums, VI – vides izmaksas, VRI – vides un resursu izmaksas.

2.3.tabula. Apkopojums izmaksu segšanas novērtējumam nozīmīgiem ūdens izmantošanas veidiem Lielupes UBA

Ūdens izmantošanas veids	Esošie instrumenti <i>vides izmaksu</i> (VI) segšanai	VI segšanas raksturojums	Instrumenti VI segšanas uzlabošanai
Ūdens hidroloģiskā režīma regulēšana pretplūdu aizsardzībai:			
1. Krastu stiprinājumi un aizsargdambji	Maksa par zivju resursiem nodarīto kaitējumu.	Nerada VI.	Nav neseģtas VI.
2. Meliorācijas sistēmas	Instrumenti „pagātnes” VI segšanai (pasākumu īstenošana un to izmaksu segšana atbilstoši normatīvos noteiktajām obligātajām vides aizsardzības prasībām meliorācijas sistēmām un hidrotehniskām būvēm, piem., būvprojektā ietveramie pasākumi	Rada VI. Nav instrumentu (neseģto) VI segšanai.	Pasākumu programmā paredzēto „papildus” pasākumu īstenošana vides

	negatīvās ietekmes uz vidi kompensēšanai, t.sk., biocenozēm nodarīto zaudējumu atlīdzināšana).		mērķu sasniegšanai ietekmētajos ŪO.
3. Upju tīrīšana no sanesumiem, no aizauguma	Maksa par zivju resursiem nodarīto kaitējumu. Instrumenti „pagātnes” VI segšanai (pasākumu īstenošana un to izmaksu segšana kaitējuma ūdens videi novēršanai atbilstoši esošiem normatīviem attiecībā uz dabisko virszemes ūdensobjektu tīrīšanu).	Esošai normatīvais regulējums ir vērsts uz to, lai neradītu VI. Lai gan darbību radīto slodžu ietekme nav izvērtēta. Līdz ar to VI nav iespējams novērtēt.	Nepieciešams slodžu ietekmes izvērtējums, lai, ja nepieciešams, noteiktu izmaksu-efektīvus „papildus” pasākumus vides mērķu sasniegšanai ietekmētajos ŪO.
4. Aizsprosti (kā atsevišķi objekti)	Maksa par zivju resursiem nodarīto kaitējumu. Instrumenti „pagātnes” VI segšanai (pasākumu īstenošana un to izmaksu segšana atbilstoši normatīvos noteiktajām obligātajām vides aizsardzības prasībām hidrotehniskām būvēm, piem., būvprojektā ietveramie pasākumi negatīvās ietekmes uz vidi kompensēšanai, t.sk., biocenozēm nodarīto zaudējumu atlīdzināšana).	VI nav iespējams novērtēt (jo nav veikts slodžu ietekmes izvērtējums).	
Lauksaimniecības			
- izklidētā biogēno un bīstamo un prioritāro vielu piesārņojuma notece (galvenokārt no aramzemēm, kūtsmēslu novietnēm),	Ir tikai instrumenti „pagātnes” VI segšanai (pasākumu īstenošana un to izmaksu segšana atbilstoši normatīvos noteiktajām obligātajām vides aizsardzības prasībām, turklāt pasākumu izmaksu segšanai pieejams sabiedriskais finansiālais atbalsts no lauksaimniecības atbalsta mehānismiem).	Rada VI. Nav instrumentu (nesegto) VI segšanai.	Pasākumu programmā paredzēto „papildus” pasākumu īstenošana vides mērķu sasniegšanai ietekmētajos ŪO.
- hidromorfoloģiskās ietekmes no meliorācijas (t.sk. no polderu darbības, upju taisnošanas).	Maksa par zivju resursiem nodarīto kaitējumu. Instrumenti „pagātnes” VI segšanai (pasākumu īstenošana un to izmaksu segšana atbilstoši normatīvos noteiktajām obligātajām vides aizsardzības prasībām meliorācijas sistēmām un hidrotehniskām būvēm).	Dabīgiem ŪO: Rada VI. Nav instrumentu (nesegto) VI segšanai.	Nepieciešams SPŪO statusa novērtējums, lai, ja nepieciešams, noteiktu izmaksu-efektīvus „papildus” pasākumus vides mērķu sasniegšanai ietekmētajos ŪO.
Ūdens izmantošanas veids	Esošie instrumenti vides izmaksu (VI) segšanai	VI segšanas raksturojums	Instrumenti VI segšanas uzlabošanai
Mežsaimniecības			
- izklidētā biogēno vielu	Ir tikai instrumenti „pagātnes” VI segšanai (pasākumu īstenošana	Rada VI.	Pasākumu programmā

piesārņojuma notece (dēļ kailcirtēm un drenāžas),	un to izmaksu segšana atbilstoši normatīvos noteiktajām obligātajām vides aizsardzības prasībām).	Nav instrumentu (neseģto) VI segšanai.	paredzēto „papildus” pasākumu īstenošana vides mērķu sasniegšanai ietekmētajos ŪO.
- hidromorfoloģiskās ietekmes no meliorācijas.	Maksa par zivju resursiem nodarīto kaitējumu. Instrumenti „pagātnes” VI segšanai (pasākumu īstenošana un to izmaksu segšana atbilstoši normatīvos noteiktajām obligātajām vides aizsardzības prasībām meliorācijas sistēmām un hidrotehniskām būvēm).		
Piekrastes izmantošanas ostu infrastruktūrai un kuģošanai (moli, ostu akvatoriju un kuģu ceļu tīrīšana u.c.)			
radītā hidromorfoloģiskā ietekme	Maksa par zivju resursiem nodarīto kaitējumu. Instrumenti „pagātnes” VI segšanai (pasākumu īstenošana un to izmaksu segšana atbilstoši normatīvos noteiktajām obligātajām vides aizsardzības prasībām hidrotehniskām būvēm, ostu akvatoriju un kuģu ceļu tīrīšanai).	(SPŪO) VI esamību un segšanas līmeni nav iespējams novērtēt. *	Nepieciešams SPŪO statusa novērtējums, lai, ja nepieciešams, noteiktu izmaksu-efektīvus „papildus” pasākumus vides mērķu sasniegšanai ietekmētajos ŪO.
Vēsturisko piesārņoto vietu			
radītā izklīdētā bīstamo un prioritāro vielu piesārņojuma notece	DRN par atkritumu apglabāšanu, kas var tikt izmantots vēsturiski piesārņoto vietu – atkritumu izgāztuvju sanācijai. Nav instrumentu VI segšanai attiecībā uz cita veida vēsturiskām piesārņotām vietām.	Rada VI. Nav instrumentu (neseģto) VI segšanai (izņemot attiecībā uz vēsturiskām atkritumu izgāztuvēm).	Pasākumu programmā paredzēto „papildus” pasākumu īstenošana vides mērķu sasniegšanai ietekmētajos ŪO.

* Jo nav izvērtēta SPŪO atbilstība „labam ekoloģiskajam potenciālam” (nav definēti SPŪO „laba ekoloģiskā potenciāla” kritēriji).

3. Apkopojums par piemērotajiem ūdens maksājumu politikas instrumentiem

Ūdens izmantošanas izmaksu segšanas kontekstā ūdens maksājumu politikas instrumentiem ir nozīmīga loma, lai nodrošinātu:

finansējumu ūdens izmantošanas radīto *vides izmaksu* segšanai,

ūdenu izmantotāju pienācīgu ieguldījumu ūdens izmantošanas izmaksu segšanā un

stimulus ūdens resursu racionālai izmantošanai, palīdzot sasniegt ūdeņu kvalitātes mērķus.

Praktiski visiem ūdens izmantošanas veidiem atzīmējami instrumenti „pagātnes” *vides izmaksu* segšanu, kas saistīti ar pasākumu īstenošanu (t.sk., sedzot ar tiem saistītās izmaksas) radītās negatīvās ietekmes uz ūdeņiem novēršanai/mazināšanai atbilstoši normatīvos noteiktajām obligātajām vides aizsardzības prasībām. Taču ŪO, kur pastāv risks nerasniegt labu ūdeņu stāvokli, šie pasākumi nav pietiekami, un pastāv nesegtas *vides izmaksas*.

Esošie ūdens maksājumu politikas instrumenti ietver:

DRN par ūdens resursu ieguvī, lietošanu un piesārņošanu, kā arī par atkritumu apglabāšanu (atbilstoši DRN likumam);

kompensāciju par nodarīto kaitējumu zivju resursiem (atbilstoši MK noteikumiem (08.05.2001.) Nr.188 „*Saimnieciskās darbības rezultātā zivju resursiem nodarītā zaudējuma noteikšanas un kompensācijas kārtība*”).

Papildus minētajiem, **attiecībā uz centralizētajiem ūdensapgādes un kanalizācijas pakalpojumiem**, ūdens lietotāju pienācīgu ieguldījumu *ūdenu pakalpojumu* izmaksu segšanā nodrošina **vienoti tarifi visām lietotāju grupām**, savukārt, stimulu ūdens resursu racionālai izmantošanai nodrošina **maksāšana par faktisko patēriņu pēc ūdens skaitītāja**.

3.1. DRN par ūdens resursu ieguvī, lietošanu, piesārņošanu, atkritumu apglabāšanu

Normatīvie akti nosaka, kādos gadījumos ūdens lietotājiem ir nepieciešama ūdens resursu lietošanas atļauja, A vai B kategorijas piesārņojošās darbības atļauja, vai C kategorijas pasārņojošās darbības apliecinājums. Atļaujas/apliecinājuma turētājiem par ūdens resursu ieguvī, lietošanu un piesārņošanu jāmaksā DRN. DRN pamatmērķi ir noteikti likumā „Par dabas resursu nodokli” un tie ir:

veicināt dabas resursu ekonomiski efektīvu izmantošanu un ierobežot vides piesārņošanu,

veicināt jaunu, vidi saudzējošu tehnoloģiju ieviešanu,

atbalstīt tautsaimniecības ilgtspējīgu attīstību,

finansiāli nodrošināt vides aizsardzības pasākumus.

Atbrīvojumi no DRN samaksas noteikti par ūdeņu lietošanu (caurplūdi) hidrotehniskajos un zivsaimniecības objektos (arī hidroelektrostacijās, kuru hidromezģla kopējā uzstādītā jauda ir lielāka par diviem megavatiem) ūdenskrātuvēs, zivju audzētavās un dīķsaimniecībās.

Saistībā ar ūdeņu izmantošanu jāatzīmē, ka DRN jāmaksā arī par atkritumu apglabāšanu.

Dabas resursu nodokļa likums nosaka nodokļa likmes un to, ka nodoklis jāmaksā par faktiskajiem ūdens izmantošanas (ieguves, lietošanas un piesārņošanas) un atkritumu apgalbāšanas apjomiem, diferencējot likmes atkarībā no iegūtā ūdens, piesārņojuma vai atkritumu veida (skat. sekojošās tabulas). Gadījumos, kad ūdens ieguve, lietošana vai piesārņošana tiek veikta bez nepieciešamās atļaujas/apliecinājuma, vai virs limitos noteiktā apjoma, DRN likmi piemēro desmitkāršā apmērā.

3.1.1.tabula. DRN likmes par ūdeņu ieguvu. (Avots: Dabas resursu nodokļa likuma 2.pielikums (Pielikums 19.09.2013. likuma redakcijā, kas stājas spēkā 01.01.2014.).)

Piezīme: Nodokļa likmju grupām atbilstošie pazemes ūdeņu veidi pēc to ķīmiskā sastāva un specifiskām īpašībām noteikti 2007.gada 19.jūnija MK noteikumu Nr.404 „Dabas resursu nodokļa aprēķināšanas un maksāšanas kārtība un kārtība, kādā izsniedz dabas resursu lietošanas atļauju” 3.pielikumā (pielikums grozīts ar MK noteikumiem (24.09.2013.) Nr.968).

Nr.p.k.	Ūdeņu ieguves avots vai ūdeņu veids	Likme, euro par m ³
1.	Virszemes ūdeņi	0.009
2.	Pazemes ūdeņi, arī saldūdeņi un avotu ūdeņi, ko izmanto ūdensapgādē:	
2.1.	augstas vērtības pazemes ūdens	0.04
2.2.	vidējas vērtības pazemes ūdens	0.03
2.3.	zemas vērtības pazemes ūdens	0.014
3.	Ārstnieciskie minerālūdeņi vai minerālūdeņi, kurus izmanto ārstniecībā termālās vai ūdensdziedniecības iestādēs ūdens ieguves teritorijā	0.14
4.	Pazemes ūdeņi, arī saldūdeņi, minerālūdeņi un avotu ūdeņi, ko realizē tālāk:	
4.1.	augstas vērtības pazemes ūdens	1.42
4.2.	vidējas vērtības pazemes ūdens	0.85
4.3.	zemas vērtības pazemes ūdens	0.43

3.1.2.tabula. DRN likmes par ūdeņu piesārņošanu. (Avots: Dabas resursu nodokļa likuma 2.pielikums (Pielikums 19.09.2013. likuma redakcijā, kas stājas spēkā 01.01.2014.).)

Piezīme: Nodokļa likmju grupām atbilstošā piesārņojošo vielu klasifikācija pēc to bīstamības (ūdeņu piesārņošanā) noteikta 2007.gada 19.jūnija MK noteikumu Nr.404 „Dabas resursu nodokļa aprēķināšanas un maksāšanas kārtība un kārtība, kādā izsniedz dabas resursu lietošanas atļauju” 4.pielikumā (pielikums grozīts ar MK noteikumiem (24.09.2013.) Nr.968 un MK noteikumiem (13.05.2014.) Nr.244).

Nr.p.k.	Piesārņojošo vielu klasifikācija pēc bīstamības klases	Likme, euro par tonnu
1.	Nebīstamās vielas	5.50
2.	Suspendētās vielas (nebīstamās)	14.23
3.	Vidēji bīstamās vielas (tostarp N _{kop} un ĶSP), izņemot P _{kop}	42.69
4.	Bīstamās vielas	11 382.97
5.	Īpaši bīstamās vielas	71 143.59
6.	Kopējais fosfors (P _{kop})	270.00

3.1.3.tabula. DRN likmes par ūdens resursu lietošanu elektroenerģijas ražošanai HES. (Avots: Dabas resursu nodokļa likuma 2.pielikums (Pielikums 19.09.2013. likuma redakcijā, kas stājas spēkā 01.01.2014..))

Piezīme: Kārtība, kādā aprēķina hidrotehniskajai būvei caurplūdušo ūdeni, pamatojoties uz saražotās elektroenerģijas daudzumu un hidromezgla darbības lietderības koeficientu, noteikta 2007.gada 19.jūnija MK noteikumos Nr.404 „Dabas resursu nodokļa aprēķināšanas un maksāšanas kārtība un kārtība, kādā izsniedz dabas resursu lietošanas atļauju” (MK noteikumu (14.01.2014.) Nr.27 redakcijā, kas piemērojama ar 01.01.2014.).

Nr.p.k.	Hidroelektrostacijas veids	Likme
1.	Hidroelektrostacija, kuras hidromezgla kopējā uzstādītā jauda ir mazāka par 2 MW	0.00853 euro par 100 m ³ hidrotehniskajai būvei caurplūdušā ūdens*
2.	Hidroelektrostacija, kuras hidromezgla kopējā uzstādītā jauda ir lielāka par 2 MW	DRN nepiemēro

3.1.4.tabula. DRN likmes par atkritumu apglabāšanu. (Avots: Dabas resursu nodokļa likuma 2.pielikums (Pielikums 19.09.2013. likuma redakcijā, kas stājas spēkā 01.01.2014..))

Nr.p.k.	Atkritumu veids	Likme, euro par tonnu
1.	Sadzīves atkritumi	12.00
2.	Būvniecības un būvju nojaukšanas atkritumi (tai skaitā no piesārņotām vietām izrakta augsne neapstrādātā veidā)	21.34
3.	Azbests šķiedru un putekļu veidā	35.57
4.	Bīstamie atkritumi	35.57
5.	Ražošanas atkritumi	21.34

DRN maksājumus par ūdens resursu ieguvu un piesārņošanu un atkritumu apglabāšanu ieskaita: 40% – valsts pamatbudžetā, no kura tiek uzturēts Latvijas Vides aizsardzības fonds (LVAF), un 60% – to vietējo pašvaldību vides aizsardzības speciālajos budžetos, kuru teritorijā tiek veikta attiecīgā darbība.

DRN maksājumus par ūdens resursu lietošanu elektroenerģijas ražošanai hidroelektrostacijā, kuras hidromezgla kopējā uzstādītā jauda ir mazāka par diviem MW, kā arī par prettiesisku dabas resursu ieguvu un lietošanu, ieskaita valsts pamatbudžetā.

Kopējie DRN ieņēmumu apjomi atspoguļoti sekojošajā tabulā.

Saskaņā ar DRN likumu visi DRN ieņēmumi ir izmantojami, lai finansētu tikai tādus projektus un pasākumus, kas saistīti ar vides aizsardzību, bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu, vides monitoringu, atkritumu apsaimniekošanu, dabas resursu izpēti vai atjaunošanu. **„Piesārņotājs maksā” principa īstenošanai ūdens resursu apsaimniekošanā, būtu jānodrošina, ka DRN ieņēmumi, kas gūti no ūdens izmantošanas (par ūdens ieguvu, piesārņojošo vielu novadīšanu, ūdens lietošanu HES) un daļēji atkritumu apglabāšanas, tiktu izlietoti ūdens izmantošanas radīto slodžu negatīvās ietekmes uz ūdeņu stāvokli mazināšanai.**

Pētījumi par to, vai esošās DRN likmes stimulē racionālu ūdens resursu izmantošanu, nav veikti.

3.1.5.tabula. Kopējie DRN ieņēmumi Latvijā. (Avots: (FM, 2013).)

Piezīme: Norādīti ieņēmumi no visām ar DRN apliekamām darbībām.⁹

	2011.g. (fakts)	2012.g. (fakts)	2013.g. (novērtējums)	2014.g. (plāns*)
DRN ieņēmumi, milj. euro	14,7	17,4	19,2	22,7
t.sk., valsts budžetā	8,0	8,7	9,4	12,3
t.sk., pašvaldību speciālajā budžetā	6,7	8,7	9,8	10,5

*Saskaņā ar likumu "Par valsts budžetu 2014.gadam".

3.2. Kompensācija par kaitējumu zivju resursiem

Saimnieciskās darbības rezultātā zivju resursiem nodarītie zaudējumi tiek kompensēti saskaņā ar 2001.gada 8.maija MK noteikumiem Nr.188 „Saimnieciskās darbības rezultātā zivju resursiem nodarītā zaudējuma noteikšanas un kompensācijas kārtība”. Šie noteikumi attiecas uz saimniecisko darbību, kuru veicot tiek nodarīts zaudējums zivju resursiem, tai skaitā, uz hidrotehnisko būvju celtniecību un ekspluatāciju, ūdenstilpju (upju, ezeru, ūdenskrātuvju), ostu, kuģošanas ceļu un kanālu padziļināšanu, spridzināšanas darbiem ūdeņos, grunts ņemšanu un izgāšanu, ūdenstilpju regulēšanu, kā arī uz saimnieciskās darbības izraisītām avārijām vai negadījumiem un citām darbībām, kas ietekmē zivju resursus.

Saskaņā ar noteikumiem, zivju resursiem nodarītajā zaudējumā ietver gan tiešos zivju resursu zudumus, gan netiešos zaudējumus, kas radušies zivju barības objektu, zivju dabīgo nārsta vietu un dzīvotņu zuduma dēļ, tai skaitā zaudējumus, kas radušies, samazinoties ūdenstilpes zivsaimnieciskajai produktivitātei.

Nodarīto zaudējumu kompensē:

samaksājot par zivju resursu zaudējumiem, vai sedzot izdevumus, kas nodrošina zivsaimnieciskajā ekspertīzē noteikto pasākumu veikšanu;

samaksājot mākslīgi pavairoto zivju mazuļu audzēšanas izdevumus;

ielaižot attiecīgajā ūdenstilpē zivju mazuļus.

Līdzekļi no kompensācijām par zivju resursiem nodarītajiem zaudējumiem tiek pārskaitīti valsts pamatbudžeta ieņēmumos „Zivju fonda” veidošanai. Fonda līdzekļus izlieto tādu pasākumu finansēšanai, kas sekmē zivju resursu saglabāšanu un atjaunošanu – zivju atražošanas un aizsardzības pasākumu nodrošināšanai, zinātnisko pētījumu finansēšanai, kas saistīti ar zivju resursu izpēti, kā arī

⁹ Ar DRN apliek: dabas resursus, tostarp ūdens resursu ieguvu un lietošanu, kā arī parka vīngliemežu vākšanu tālākai saimnieciskai izmantošanai; zemes dziļi derīgo īpašību izmantošanu, iesūknējot ģeoloģiskajās struktūrās dabasgāzi vai siltumnīcefekta gāzes; atkritumu apglabāšanu un piesārņojošu vielu emisiju vidē; emitēto siltumnīcefekta gāzu apjomu, kas nav ietverts nodoto emisijas kvotu skaitā; videi kaitīgas preces; preču un izstrādājumu iepakojumu un vienreiz lietojamus galda traukus un piederumus, arī to iepakojumu, ko pakalpojumu sniedzējs pievieno izstrādājumiem un kas pēc pakalpojuma sniegšanas nonāk pie pakalpojuma saņēmēja; radioaktīvās vielas; transportlīdzekļus, uz kuriem attiecas Nolietotu transportlīdzekļu apsaimniekošanas likuma 3.panta pirmā daļa; ogles, koku un lignītu (brūnogles); uguņošanas ierīces.

piesārņojuma un saimnieciskās darbības ietekmes uz zivju resursiem izpēti. Tādejādi attiecībā uz zivju resursiem nodarīto kaitējumu **tiek ievērota „piesārņotājs maksā” principa īstenošana.**

Kopējie „Zivju fonda” izdevumu apjomi atspoguļoti sekojošajā tabulā.

3.2.1.tabula. Kopējie Zivju fonda izdevumi Latvijā. (Avots: (FM, 2013).)

Piezīme: Dotāciju „Zivju fondam” veido fizisko un juridisko (arī ārvalstu) personu ziedojumi un dāvinājumi un valsts pamatbudžeta ieņēmumos ieskaitītie maksājumi¹⁰.

	2010.g. (izpilde)	2011.g. (izpilde)	2012.g. (izpilde)	2013.g. (plāns)	2014.g. (plāns)	2015.g. (plāns)	2016.g. (plāns)
Kopējie izdevumi, euro	290 778	290 916	289 458	290 916	529 703	717 777	7

3.3. Instrumenti centralizēto ūdensapgādes un kanalizācijas pakalpojumu lietotāju pienācīgam ieguldījumam izmaksu segšanā un ūdens resursu racionālai izmantošanai

Attiecībā uz centralizētajiem ūdensapgādes un kanalizācijas pakalpojumiem, ūdens lietotāju pienācīgu ieguldījumu *ūdens pakalpojumu* izmaksu segšanā nodrošina **vienoti tarifi visām lietotāju grupām**, savukārt, stimulu ūdens resursu racionālai izmantošanai nodrošina **maksāšana par faktisko patēriņu pēc ūdens skaitītāja.**

Normatīvie akti paredz noteikt vienādus tarifus visām patērētāju grupām. Saskaņā ar veiktās ūdensapgādes un kanalizācijas pakalpojumu sniedzēju aptaujas (Aptauja, 2014) datiem 2013.gadā tikai ļoti retos gadījumos pakalpojumu sniedzēji piemērojuši atšķirīgus tarifus dažādām patērētāju grupām. Līdz ar to, var teikt, ka kopumā tiek īstenots princips par dažādu lietotāju pienācīgu ieguldījumu šo *ūdens pakalpojumu* izmaksu segšanā.

Saskaņā ar veikto ūdensapgādes un kanalizācijas pakalpojumu sniedzēju aptauju (Aptauja, 2014) daļai lietotāju, nav uzstādīti **ūdens skaitītāji**, tādēļ samaksai par ūdeni tiek piemērotas noteiktas patēriņa normas, tostarp vadoties no mājokļu labiekārtojuma apstākļiem. Lielupes UBA tie ir 28 % no 2013.gadā apkalpoto iedzīvotāju skaita.

Aptaujas dati liecina, ka pie esošā tarifu līmeņa **samaksa pēc ūdens skaitītājiem veicina taupīgāku ūdens resursu izmantošanu** (skat. 3.3.1. attēlu).

¹⁰ Šādi valsts pamatbudžeta ieņēmumos ieskaitītie maksājumi: (1) kompensāciju summas par zivju resursiem nodarītajiem zaudējumiem; (2) naudas sodi par zivju resursiem nodarītajiem zaudējumiem sakarā ar zveju regulējošo normatīvo aktu pārkāpumiem; (3) ieņēmumi, kas rodas, realizējot normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā konfiscētos zvejas rīkus, zvejas līdzekļus un nelikumīgi iegūtās zivis; (4) maksa par zvejas tiesību nomu un izmantošanu [nomas maksa, maksa par zvejas atļauju (licenci, maksšķerēšanas karti)]; (5) daļa no maksas par publisko ūdenstilpju nomu un citu ūdenstilpju nomu, kurās zvejas tiesības pieder valstij, saskaņā ar attiecīgās ūdenstilpes nomas līguma papildu nosacījumiem (atkarībā no attiecīgās ūdenstilpes platības un zivsaimnieciskās izmantošanas veida) (Zvejniecības likums, 1995).

3.3.1.attēls. Samaksas par faktisko patēriņu pēc skaitītājiem ietekme uz iedzīvotāju ūdens patēriņu saistībā ar centralizētiem ūdensapgādes un kanalizācijas pakalpojumiem. (Avots: (Aptauja, 2014)).

Piezīme: Ūdens patēriņš bez skaitītājiem noteikts, pamatojoties uz datiem no pakalpojumu sniedzējiem, kuriem nav nekādu skaitītāju visiem lietotājiem (iedzīvotājiem). Ūdens patēriņš ar skaitītājiem noteikts, pamatojoties uz datiem no pakalpojumu sniedzēju, kuriem vismaz 90 % lietotājiem (iedzīvotājiem) ir uzstādīti individuālie ūdens skaitītāji.

4. Priekšlikumi ūdens maksājumu politikai, lai uzlabotu izmaksu segšanas līmeni

Lai uzlabotu ūdens izmantošanas izmaksu segšanas līmeni un veicinātu ūdens izmantotāju pienācīgu ieguldījumu ūdens izmantošanas izmaksu segšanā saskaņā ar „piesārņotājs maksā” principu, nepieciešams **veicināt, lai ūdens izmantotāji īsteno (t.sk., vismaz daļēji finansē) pasākumus to darbības dēļ radītās negatīvās ietekmes uz ūdeņiem mazināšanai. Tādēļ pasākumu programmā nepieciešams paredzēt atbilstošu „papildus” pasākumus ūdeņu kvalitātes mērķu sasniegšanai ietekmētajos ūdensobjektos** (kuriem pastāv risks nesasniegt labu ūdeņu stāvokli).

Vienlaikus var tikt piemēroti arī **ekonomiskie instrumenti** – nodokļi vai cita veida kompensācijas par radīto kaitējumu ūdens videi. Attiecībā uz ekonomiskajiem instrumentiem ir **jānodrošina, ka iegūtie līdzekļi tiek izlietoti attiecīgo slodžu un kaitējuma ūdens videi novēršanai vai mazināšanai.** Saistībā ar esošiem ekonomiskajiem instrumentiem:

„piesārņotājs maksā” principa īstenošanai būtu jānodrošina, ka DRN ieņēmumi, kas iegūti no ūdens izmantošanas, t.i., par ūdens ieguvī, ar notekūdeņiem novadīto piesārņojumu, ūdens izmantošanu HES, tiktu izmantoti tās radīto slodžu un negatīvās ietekmes uz ūdeņu stāvokli mazināšanai (līdzīgi kā tas tiek nodrošināts attiecībā uz kompensācijām par zivju resursiem nodarīto kaitējumu caur „Zivju fonda” līdzekļu izlietošanu (MK noteikumi Nr.188, 2001.g.));

būtu jāizvērtē nepieciešamība palielināt DRN likmes, lai nodrošinātu finansējumu atsevišķu pasākumu programmas „papildus” pasākumu ieviešanai un lai nodrošinātu, ka DRN stimulē racionālu ūdens izmantošanu.

Vairākiem **nozīmīgiem ūdens izmantošanas veidiem šobrīd nav instrumentu to radīto vides izmaksu segšanai**, īpaši, attiecībā uz lauksaimniecības radīto biogēno un prioritāro un bīstamo vielu noteci un hidromorfoloģiskajām ietekmēm no meliorācijas, mežsaimniecības radīto biogēno vielu noteci un hidromorfoloģiskajām ietekmēm no meliorācijas, meliorācijas sistēmām saistībā ar pretplūdu aizsardzību. Attiecībā uz šiem izmantošanas veidiem **būtu nepieciešams izvērtēt piemērotākos instrumentus ūdeņu kvalitātes mērķu sasniegšanai ietekmētos ŪO**, piemērojot ekonomiskos instrumentus (piemēram, DRN) un/vai paredzot pasākumu programmā atbilstošus „papildus” pasākumus.

Papildus būtu jāizvērtē nepieciešamība un iespējas uzlabot normatīvajos aktos noteikto obligāto vides aizsardzības prasību izpildes kontroli.

Lai uzlabotu **centralizēto ūdensapgādes un kanalizācijas pakalpojumu izmaksu segšanu**, būtu jānodrošina, ka, nosakot un apstiprinot ūdenssaimniecības pakalpojumu tarifus, tiek ņemtas vērā **pilnas pakalpojumu finansālās izmaksas, tai skaitā kapitāla izmaksas (kas šobrīd lielā mērā tiek subsidētas).** Tas būtu saskaņā ar ES stratēģiju ūdens resursiem ("Blueprint", 2012), kurā notiek virzība uz ŪSD 9.panta prasību ieviešanu kā ex-ante nosacījumu finansējuma saņemšanai no ES fondiem (piemēram, Kohēzijas fonda) (AKTiiVS, 2013b). Atsevišķās apdzīvotās vietās tas varētu prasīt turpmāku tarifu palielināšanu atbilstoši iedzīvotāju ienākumu pieaugumam (lielākā centralizēto ūdensapgādes un kanalizācijas pakalpojumu lietotāju grupa).

Izmantoto informācijas avotu saraksts

AKTiiVS Assessing cost-recovery and pricing policy according the Art.9 for the WFD river basin management planning. LATVIAN STUDY REPORT. - 2013d. - Project "Towards joint management of the transboundary Gauja/Koiva river basin district" (Gauja/Koiva project; No EU 38839).

AKTiiVS Economic analysis for transboundary water bodies of the Gauja river basin district. FINAL REPORT. - 2013b. - Project "Towards joint management of the transboundary Gauja/Koiva river basin district" (Gauja/Koiva project; No EU 38839).

Aptauja Centralizēto ūdensapgādes un kanalizācijas pakalpojumu sniedzēju aptauja. - [s.l.] : AKTiiVS; LVGMC; VARAM, 2014.

Dabas resursu nodokļa likums (ar grozījumiem līdz 06.11.2013.). - 2005.

EC „Synthesis of the WG Economics meeting in Brussels, 20th October 2014.”. - 2014.

ECO2 Information Sheet "Assessment of Environmental and Resource Costs in the Water Framework Directive". - 2004. - Prepared by Drafting Group ECO2 Common Implementation Strategy Working Group 2B.

FM Likuma "Par valsts budžetu 2014. gadam" paskaidrojumi. - 2013.

Likums Par pašvaldībām (ar grozījumiem līdz 28.06.2014.). - 1994.

Likums Par sabiedrisko pakalpojumu regulatoriem (ar grozījumiem līdz 01.01.2014.). - 2000.

LVGMC Gaujas baseina apgabala apsaimniekošanas plāns. - 2009c.

LVGMC Daugavas baseina apgabala apsaimniekošanas plāns. - 2009b.

LVGMC Lielupes baseina apgabala apsaimniekošanas plāns. - 2009d.

LVGMC Sniegtā informācija par būtiskām slodzēm un to avotiem UBA (vērtējums uz 23.09.2014., ar 27.11.2014. precizējumiem Gaujas UBA). - 2014a.

LVGMC Sniegtie dati par ūdens izmantošanu 2012.gadā pēc valsts statistikas pārskatiem "Nr.2 – Ūdens. Pārskats par ūdens resursu lietošanu". - 2014b.

LVGMC Ventas baseina apgabala apsaimniekošanas plāns. - 2009e.

Meliorācijas likums (ar grozījumiem līdz 05.06.2014.). - 2010.

MK noteikumi Nr.1060, 2010.g. (ar grozījumiem līdz 06.08.2013.) "Daugavas hidroelektrostaciju ūdenskrātuvju krastu nostiprināšanas darbu un Rīgas hidroelektrostacijas ūdenskrātuves inženieraizsardzības būvju ekspluatācijas izdevumu finansēšanas kārtība".

MK noteikumi Nr.188, 2001.g. (ar grozījumiem līdz 27.08.2013.) "Saimnieciskās darbības rezultātā zivju resursiem nodarītā zaudējuma noteikšanas un kompensācijas kārtība".

MK noteikumi Nr.262, 2010.g. (ar grozījumiem līdz 22.04.2014.) "Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu, izmantojot atjaunojamos energoresursus, un cenu noteikšanas kārtību".

MK noteikumi Nr.291, 2013.g. "Noteikumi par nacionālas nozīmes lauksaimniecības teritorijām".

MK noteikumi Nr.388, 1995.g. (ar grozījumiem līdz 21.06.2014.) "Zivju fonda nolikums".

Mk noteikumi Nr.623, 2010.g. (ar grozījumiem līdz 31.08.2013.) "Meliorācijas kadastra noteikumi".

Silava Pārskats par AS "Latvijas valsts meži" pētījuma darbu izpildi "Meža mēslošanas ietekme uz kokaudžu vērtības pieaugumu" (līguma Nr.5.5-5.1-001j-101-13-28, pārskata Nr.2014/1, pārskata versija 2.2). - Salaspils : [s.n.], 2014.

SPRK padomes lēmums Nr.1/8, 2010.g. (ar grozījumiem līdz 26.11.2013.) "Ūdenssaimniecības pakalpojumu tarifu aprēķināšanas metodika".

Ūdens apsaimniekošanas likums (ar grozījumiem līdz 06.11.2013.). - 2002.

Ūdens struktūrdirektīva – Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2000/60/EK (2000.gada 23.oktobris), ar ko izveido sistēmu Kopienas rīcībai ūdens resursu politikas jomā.

"Vides projekti" un "Nāra" "Priekšlikumu izstrāde nacionālā plāna plūdu risku novēršanai un samazināšanai", projekta atskaite. - 2007. gada.

WATECO Guidance document No 1 "Economics and the environment" // Common Implementation Strategy for the Water Framework Directive (2000/60/EC). - Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, 2003. - Produced by Working Group 2.6: WATECO.

WG Economics „Assessment of environmental and resource costs for supporting the implementation of the Water Framework Directive”. Darba variants (uz 2014.g.oktobri). - 2014.

Zvejniecības likums (ar grozījumiem līdz 26.06.2014.). - 1995.